

سیاست جنایی در کنترل و پیشگیری از مفاسد اقتصادی

کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تبریز، ایران
Adelii79@gmail.com

فاطمه عادل‌ی باسمنج

استاد دانشگاه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تبریز، ایران

دکتر رضا فانی

چکیده

مفاسد اقتصادی از جمله معضلات جدی در کشورهای مختلف به شمار می‌آید که بر روند توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی تأثیرات منفی می‌گذارد. سیاست جنایی در پیشگیری و کنترل این مفاسد نقش حیاتی دارد و هدف آن کاهش سطح فساد، افزایش شفافیت و تأمین عدالت اجتماعی است. از ابزارهای مختلف سیاست جنایی می‌توان به تصویب قوانین ضدفساد، تقویت نظارت و حسابرسی، و استفاده از فناوری‌های نوین در شفاف‌سازی فعالیت‌های اقتصادی اشاره کرد. در این راستا، ایجاد همکاری بین نهادهای مختلف دولتی، قضائی و اجتماعی، به ویژه رسانه‌ها و جامعه مدنی، از اهمیت بالایی برخوردار است. کنار تقویت جنبه‌های قانونی و اجرایی، سیاست جنایی باید به پیشگیری از مفاسد اقتصادی از طریق ایجاد محیط‌های اقتصادی سالم و مقاوم در برابر فساد توجه داشته باشد. استفاده از آموزش‌های عمومی، فرهنگ‌سازی و تقویت شفافیت در عملکرد دولت و بخش خصوصی می‌تواند به کاهش مفاسد اقتصادی کمک کند. در این مقاله، به بررسی سیاست‌های جنایی مؤثر در پیشگیری و کنترل مفاسد اقتصادی پرداخته شده و راهکارهایی برای بهبود این سیاست‌ها ارائه می‌شود.

سیاست جنایی، مفاسد اقتصادی، پیشگیری، کنترل، شفافیت، قوانین ضدفساد، نظارت

واژگان کلیدی:

طبقه‌بندی JEL: فقه - حقوق - جزا و جرم‌شناسی - حقوق بین‌الملل - حقوق خصوصی

Scientific Journal of Modern
Jurisprudence and Law

Print ISSN: 2717- 1469
Online ISSN: 2717 - 1477

Profile in ISC,SID, Noormags,
Magiran, Ensani,
GoogleScholar
www.jaml.ir

Year 2025, Sixth year, Issue 24

Pages 1-13

Criminal policy in controlling and preventing economic corruption

Fatemeh Adeli
Bassmanj

Master's degree in Criminal Law and Criminology, Islamic Azad University, Tabriz Branch, Iran
Aadelii79@gmail.com

Dr. Reza Fani

Professor of Criminal Law and Criminology, Islamic Azad University, Tabriz Branch, Iran

Abstract

Economic corruption is one of the major challenges faced by countries worldwide, significantly affecting economic, social, and political development. Criminal policy plays a crucial role in preventing and controlling these corrupt activities, with the goal of reducing corruption levels, enhancing transparency, and ensuring social justice. Various tools of criminal policy include the enactment of anti-corruption laws, strengthening oversight and auditing, and utilizing new technologies to clarify economic activities. In this context, fostering cooperation among governmental, judicial, and social institutions, particularly media and civil society, is of paramount importance. Alongside strengthening legal and executive aspects, criminal policy should focus on preventing economic corruption by creating healthy and corruption-resistant economic environments. Public education, cultural change, and enhancing transparency in government and private sector operations can contribute to reducing economic corruption. This article examines effective criminal policies for preventing and controlling economic corruption and suggests strategies to improve these policies.

Keywords: Criminal policy, economic corruption, prevention, control, transparency, anti-corruption laws, oversight

JEL Classification: Jurisprudence - Law - Criminal and Criminology - International Law - Private Law

مقدمه

تغییرات قانونی و رویکردهای جدید در سیاست جنایی ایران، به ویژه در حوزه مبارزه با فساد اقتصادی، نه تنها در جهت تقویت دستگاه قضائی و نظارتی کشور است، بلکه به دنبال ایجاد فرهنگی مقاوم در برابر فساد و ارتقاء شفافیت در تمامی سطوح اقتصادی می‌باشد. در این مقاله، ضمن بررسی این تغییرات قانونی و راهکارهای سیاست جنایی، به تحلیل چالش‌ها و فرصت‌های موجود برای کنترل و پیشگیری از مفاسد اقتصادی پرداخته خواهد شد.

۱-۱- تعریف سیاست جنایی

اصطلاح سیاست به تنهایی معانی متعددی دارد. در یک معنی سیاست، یعنی اصول اداره کشور در شئون مختلف آن سیاست به طور مختصر و ساده عبارت است از درک، تدبیر و اداره مسائل و امور جامعه به طور کلی، اتخاذ راهکارها و روش‌های مربوط به انجام و اعمال یک تصمیم را می‌توان سیاست

مفاسد اقتصادی یکی از چالش‌های پیچیده و عمده‌ای است که جوامع مختلف با آن روبه‌رو هستند و تأثیرات منفی عمیقی بر روند توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی کشورها دارد. فساد اقتصادی نه تنها باعث تخریب منابع مالی و اقتصادی می‌شود، بلکه به کاهش اعتماد عمومی، تضعیف نهادهای دولتی و خصوصی و افزایش نابرابری اجتماعی منجر می‌گردد. در این راستا، سیاست جنایی به عنوان ابزاری مؤثر برای کنترل و پیشگیری از این معضل، می‌تواند با اتخاذ روش‌های مناسب در سطوح مختلف، نقش مهمی ایفا کند. در سال‌های اخیر، نظام حقوقی ایران با توجه به چالش‌های موجود در مبارزه با فساد، تغییرات قابل توجهی در زمینه تصویب و اجرای قوانین ضدفساد داشته است. از جمله مهم‌ترین این تغییرات، می‌توان به قانون اصلاح قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری اشاره کرد که با هدف تقویت مبارزه با مفاسد اقتصادی و افزایش مجازات‌های مرتبط با این جرایم، تصویب شد. همچنین، تصویب قانون مبارزه با پولشویی و ایجاد سامانه‌های شفاف‌سازی مالی و اقتصادی در راستای افزایش نظارت و کنترل فعالیت‌های اقتصادی، از دیگر اقدامات قابل توجه در این زمینه محسوب می‌شود.

روش‌هایی که در راستای امور فوق در هر کشوری اتخاذ و اعمال می‌شود، سیاست جنایی آن کشور را تشکیل می‌دهد. این سیاست ممکن است منظم و مدون بوده و یا غیر مدون و ناهمگون باشد. به شکل و وضع کنونی، رشته مطالعاتی نسبتاً جدیدی است که با استفاده از آموزه‌های علمی به خصوص علوم جنایی، و با لحاظ اوضاع و احوال تاریخی، سعی در تدوین شیوه‌های کیفری و غیر کیفری در برخورد و کنترل پدیده مجرمانه دارد. می‌توان گفت، سیاست جنایی در کشورهای مختلف نقش کنترل بزه‌کاری را برعهده دارد، به عبارت دیگر، پدیده مجرمانه را برای مردم قابل تحمل کرده و از میزان جرم کاسته یا آن را ریشه کن می‌نماید، بنابراین، نبودن سیاست جنایی، سبب هرج و مرج در جامعه است و پایه و اساس سیاست جنایی در جوامع، قانون اساسی آن‌ها می‌باشد که برجسته‌ترین خطوط آن را تعیین و تبیین می‌نماید.^۳

۱-۲- مبانی نظری سیاست جنایی در قبال مفاسد

اقتصادی

نامید که بسته به مورد آن، انواع متفاوت سیاست مطرح خواهد شد.^۱

در معنای لغوی سیاست جنایی که واژه سیاست به معنای تدبیر و تدبیر و چاره اندیشی می‌باشد و در جنبه‌های گوناگون مانند «سیاست اقتصادی»، «سیاست فرهنگی» و «سیاست جنایی» به کار برده شده است. سیاست جنایی ترکیبی اضافی است در مقابل ترکیب وصفی است که در فرهنگ لغات حقوقی و اجتماعی در غرب، معادل و مترادف «سیاست کیفری» به کار رفته و اصطلاح شد.^۲

ایضاً اینکه، مفهوم سیاست جنایی در هر کشوری برای اعمال قوانین کیفری و پیشگیری از بزهکاری و نیز درمان و اصلاح بزهکاران و موضوعات مشابه، رویه‌های متفاوتی وجود دارد، که مخصوص آن کشور بوده و معمولاً محصول اراده جمعی آن کشور می‌باشد و در اتخاذ این رویه‌ها و شیوه‌های برخورد و کنترل امور فرهنگ عمومی و سابقه تاریخی آن کشور و مسائلی این چنین مورد توجه بوده است. اقدامات و

۲- نجفی ابرندآبادی، علی حسین (۱۳۹۲)، سیاست کیفری تا سیاست جنایی، دیپاچه در لازرژ، کریستین؛ سیاست جنایی، چاپ چهارم، تهران: انتشارات بنیاد حقوقی میزان، ص ۳۹

۳- همان منبع، ص ۵۸

۱- آقازاده، علیرضا (۱۳۸۵)، بررسی تحلیلی و کاربردی سیاست جنایی ایران در قبال قاچاق کالا، چاپ اول، تهران: انتشارات آثار اندیشه، ص ۳۳

در مفهوم موسع هر کدام از ارکان سه گانه مفهوم مضیق سیاست، در فرایند تحولات توسعه یافته است، فون لیست در اواخر سده نوزدهم سیاست جنایی را مجموعه منظم اصولی که دولت و جامعه به وسیله آن‌ها مبارزه علیه بزه را سازمان می‌بخشد تعریف می‌کند. همچنان که می‌بینیم در این تعریف در کنار دولت جامعه نیز مسئول سازماندهی و اعمال سیاست جنایی در نظر گرفته شده است و از نظر دلماس مارتی «سیاست جنایی شامل مجموعه روش‌هایی می‌شود که هیأت اجتماع با توسل به آن‌ها پاسخ‌ها را به پدیده مجرمانه سازمان می‌بخشد» که عبارت هیأت اجتماع علاوه بر نهادهای مختلف دولتی، جامعه مدنی را نیز در سازماندهی مقابله با پدیده مجرمانه سهیم می‌گرداند. بنابراین امروزه در مفهوم موسع سیاست جنایی عبارتست از کلیه تدابیر و اقدام‌های پیشگیرانه و سرکوبگرانه‌ای که توسط دولت و جامعه مدنی، جداگانه و یا با مشارکت یکدیگر، جهت پیشگیری از جرم، مبارزه با بزهکاری، اصلاح و یا سرکوب مجرم بکار برده می‌شود.^۳

۱-۳- سیاست جنایی قانونگذار در کنترل جرایم اقتصادی

باگذشت نزدیک به دو دهه از شیوع کاربرد اصطلاح مفاسد اقتصادی افزون بر ابهام در معناشناختی مفاسد اقتصادی، مبنای مبارزه با آن نیز به درستی تبیین نشده است. این دو نقص سبب شده تا سیاست جنایی مشخصی در برابر این پدیده مجرمانه وجود نداشته باشد. آشفتگی، پراکندگی و عدم انسجام در مقررات کیفری، حکایت از فقدان سیاست جنایی و استراتژی مشخص در برابر مفاسد اقتصادی دارد.^۱

افزون بر موارد مذکور، در مفهوم مضیق جرم انگاری و برخورد کیفری توسط دولت با مجرمین، برجسته ترین شکل برخورد با جرم و مجرم می‌باشد به همین علت نخستین کاربردهای سیاست جنایی در معنایی معادل حقوق کیفری یا سیستم کیفری که مبتنی بر جرم مجازات و قانون می‌باشد بوده است همچنان که در تعریف فوئرباخ سیاست جنایی به شیوه‌های سرکوبگر، اعمال شونده از سوی دولت و علیه جرم محدود شده است که در مقایسه با تحولات مفهوم سیاست جنایی می‌توان آن را مفهوم مضیق سیاست جنایی و یا سیاست کیفری نامید.^۲

۲- ساکی، محمدرضا (۱۳۹۰)، حقوق کیفری اقتصادی، چاپ دوم، تهران: نشر جنگل، ص ۲۳

۳- همان منبع، ص ۲۵

۱- حسینی، محمد (۱۳۹۶)، مبانی نظری سیاست جنایی اسلام در برابر مفاسد اقتصادی، حقوق اسلامی، سال چهاردهم، شماره ۵۵، ص ۸۳

آمیز نیز از سوی نهادهای متولی می‌تواند در کاهش جرائم اقتصادی موثر باشد که در سیاست جنایی کشورمان کمتر به چشم می‌خورد.^۱

جرایم اقتصادی ماهیت پیچیده‌ای دارند و به دلیل تأثیرپذیری اینگونه جرائم از عوامل اقتصادی، سیاسی و اجتماعی، علم جرم‌شناسی نیز علی‌رغم جامعیت نتوانسته شناخت کاملی از آنها پیدا نماید و در نهایت منجر به بروز نظریات مختلف در این زمینه شده است. به کارگیری اصطلاحاتی چون مفاسد اقتصادی، جرم مالی، جرم اقتصادی، اخلال در نظام اقتصادی و... در متون قانونی، برداشت‌های متفاوتی را در پی داشته است. وصف اقتصادی اینگونه جرائم، اتخاذ سیاست کیفری هوشمندانه را طلب می‌کند. به این دلیل که دوام و بقای جوامع تا حد زیادی به اقتصاد وابسته است. به علاوه مرز میان جرائم حوزه فعالیت‌های مشروع تجاری و کسب و کار با بزهکاری اقتصادی روشن نیست و چه بسا جرم‌انگاری پاره‌ای از فعالیت‌ها بدون تعیین ضابطه و معیار مؤثر و مفید، انگیزه سرمایه‌گذاری و رونق اقتصادی را از بین ببرد.^۲

حفظ نظم و آرامش جامعه و کنترل پدیده‌های مجرمانه رسالتی است که بر عهده سیاست جنایی هر کشوری که توسل به نظام کیفری یا ابزارهای غیر کیفری را در بر می‌گیرد. سیاست کیفری یعنی توسل به حقوق کیفری، هسته اصلی سیاست جنایی کشور ما در قبال مفاسد اقتصادی است که ماموریت ارعاب، تنبیه و ناتوان‌سازی مجرمین را در مقابله با پدیده‌های مجرمانه اقتصادی بر عهده دارد. مباحث دولتی در بحث دولتی و غیر دولتی مطرح بوده و کنترل این نوع مفاسد در جامعه بسیار مهم و حائز اهمیت می‌باشد. در کنترل جرائم اقتصادی ارکان مختلف دولتی با هم در ارتباط می‌باشند تا جرم را کاهش و جلوی فساد را بگیرند. جرائم اقتصادی با دو سیاست جنایی کیفری و غیر کیفری قابل کنترل است، بررسی قوانین و مقررات مرتبط با جرائم اقتصادی در کشورمان نشان می‌دهد که سیاست جنایی در این جرائم بیشتر به سمت برخورد کیفری و اعمال مجازات‌های سنگین می‌باشد، موضوعی که در دستورالعمل اخیر رئیس محترم قوه قضائیه پس از اذن مقام معظم رهبری مشخص می‌باشد، در کنار سیاست جنایی قهرآمیز شیوه‌های غیر کیفری و غیر قهر

۲- همان منبع، ص ۱۶۳

۱- نبوی اصل، یوسف (۱۴۰۰)، تحلیل سیاسی جنایی قانونگذار در کنترل جرائم اقتصادی، فصلنامه مطالعات علوم اجتماعی، دوره ۷، شماره ۱، ص ۱۵۲

۲- ابزارها و رویکردهای سیاست جنایی در کنترل و پیشگیری از مفاسد اقتصادی

ابزارها و رویکردهای سیاست جنایی در کنترل و پیشگیری از مفاسد اقتصادی شامل مجموعه‌ای از تدابیر قانونی، اجرایی و نظارتی هستند که به منظور کاهش فساد و ایجاد شفافیت اقتصادی به کار می‌روند. از مهم‌ترین این ابزارها می‌توان به تصویب قوانین ضدفساد، تقویت نظارت و حسابرسی دقیق در نهادهای دولتی و خصوصی، و استفاده از فناوری‌های نوین مانند سامانه‌های الکترونیکی و بلاک‌چین برای شفاف‌سازی مالی اشاره کرد. همچنین، رویکردهای پیشگیرانه مانند آموزش عمومی، فرهنگ‌سازی ضد فساد در جامعه، و تقویت همکاری بین نهادهای دولتی، قضائی و جامعه مدنی نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار هستند. سیاست جنایی باید با ترکیب این ابزارها، نه تنها به مقابله با فساد موجود پرداخته، بلکه از بروز آن در آینده نیز جلوگیری نماید.^۲

۲-۱- سیاست جنایی تقنینی: نقش قوانین و مقررات در

مبارزه با فساد اقتصادی

از طرفی دیگر بیان مصادیق ممکن است موجب مصونیت بسیاری از مرتکبان جرایم اقتصادی با تکیه بر اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌ها شود و از آن‌جا که اکثر بزهکاری‌های اقتصادی در پوشش فعالیت‌های قانونی و به ظاهر مشروع صورت می‌گیرد، غفلت از نتیجه مجرمانه و توجه بیشتر به مبنا و منشأ عمل شخص، جامعه را از کیفردهی و اجرای عدالت باز می‌دارد. به علاوه، تعاریف و دسته‌بندی‌های صورت گرفته از بزهکاری‌های اقتصادی نه تنها به شناخت این جرایم کمکی نمی‌کند بلکه در مرحله واکنش حاکمیت و جامعه، باعث چندگانگی در تعقیب و کیفری شود. تعاریف مبتنی بر ماهیت و کمیت ضرر و زیان وارده، بزه دیده، هدف و موضوع ارتکاب جرم و شخصیت و موقعیت اجتماعی مرتکب به این چندگانگی دامن می‌زند. بنابراین منفعت اجتماعی ایجاد می‌کند تا ضمن حمایت از سرمایه‌گذاری و تشویق مردم به فعالیت‌های اقتصادی و حفظ امنیت و ثبات اقتصادی، با اتخاذ سیاست‌های کیفری مناسب در خصوص جرم‌انگاری در حوزه اقتصاد در سطح خرد و کلان، رشد و بالندگی را به جامعه هدیه داده شود.^۱

۲ - مومنی، هادی و همکاران (۱۴۰۱)، سیاست جنایی ایران در جرایم اقتصادی، مطالعات فقه اقتصادی، دوره چهارم، شماره دوم، ص ۱۱۵

۱ - همان منبع

۲-۲- سیاست جنایی قضایی: نقش دستگاه قضا و نظام عدالت کیفری در برخورد با مفساد اقتصادی

سیاست جنایی قضایی در مبارزه با مفساد اقتصادی نقشی کلیدی ایفا می‌کند و دستگاه قضائی و نظام عدالت کیفری با برخورد قاطع و سریع با مجرمان اقتصادی، می‌تواند اثرات مثبتی در کاهش فساد داشته باشند. قانون آیین دادرسی کیفری و قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری ابزارهای قضائی مهمی هستند که دستگاه قضا را قادر می‌سازند تا با جرایم اقتصادی برخورد مؤثرتر و شدیدتری داشته باشد. علاوه بر این، دادگاه‌های ویژه مبارزه با مفساد اقتصادی که به‌طور اختصاصی به پرونده‌های فساد اقتصادی رسیدگی می‌کنند، توانسته‌اند سرعت و دقت در فرآیند دادرسی را افزایش دهند و از سوی دیگر، قانون حمایت از شاکیان و افشاگران فساد این امکان را به مردم می‌دهد تا در صورت مشاهده فساد، بدون ترس از انتقام، گزارش دهند. با این اقدامات، دستگاه قضائی ضمن تحکیم عدالت و حفظ

سیاست جنایی تقنینی در مبارزه با فساد اقتصادی نقش حیاتی ایفا می‌کند و با تصویب و اجرای قوانین ضدفساد می‌تواند به کاهش مفساد اقتصادی کمک کند. در این راستا، قانون اصلاح قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری به عنوان یکی از مهم‌ترین مواد قانونی، مجازات‌های سنگینی برای مرتکبین فساد اقتصادی در نظر گرفته است تا از بروز و تداوم این جرایم جلوگیری کند. علاوه بر این، قانون مبارزه با پولشویی و قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران نیز در راستای افزایش شفافیت مالی و جلوگیری از فساد اقتصادی تدوین شده‌اند. همچنین، قانون حمایت از افشاگران فساد و قانون دسترسی آزاد به اطلاعات از دیگر قوانینی هستند که به شفافیت اقتصادی کمک می‌کنند و بستری برای نظارت و کنترل بر فعالیت‌های اقتصادی فراهم می‌آورند. این قوانین و مقررات، با ایجاد چارچوب‌های قانونی مشخص، به تقویت مبارزه با فساد اقتصادی و ارتقاء امنیت اقتصادی کمک می‌کنند.^۱

۱ - محنت فر ، یوسف (۱۳۸۷) ، فساد اقتصادی و چگونگی مبارزه با آن در فرایند توسعه اقتصادی ، همایش اقتصاد اسلامی و توسعه ، شماره ۲۸، ص ۲۰

جلوگیری کرده و امکان شناسایی و پیگیری سریع تخلفات اقتصادی را میسر می‌سازند. این نهادها با اعمال نظارت‌های مؤثر و پیشگیرانه، می‌توانند به عنوان خط مقدم در کاهش و کنترل مفاسد اقتصادی عمل کنند.^۲

۳-چالش‌ها و راهکارهای تقویت سیاست جنایی در مقابله با مفاسد اقتصادی

چالش‌های موجود در تقویت سیاست جنایی در مقابله با مفاسد اقتصادی، شامل ضعف در اجرای صحیح قوانین، کمبود شفافیت در نهادهای دولتی و خصوصی، و عدم همکاری مؤثر بین دستگاه‌های مختلف است. همچنین، مشکلاتی مانند بوروکراسی پیچیده، نفوذ برخی افراد در نهادهای نظارتی و قضائی، و کمبود آگاهی عمومی از حقوق شهروندی در این حوزه، مانع از پیشرفت مؤثر در مبارزه با فساد می‌شود. برای تقویت سیاست جنایی، نیاز است که قوانین ضدفساد همچون قانون مبارزه با پولشویی و قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری با دقت بیشتر اجرا شوند و سیستم‌های نظارتی و قضائی کارآمدتری ایجاد شود.

حقوق عمومی، مانع از گسترش فساد اقتصادی می‌شود و اعتماد عمومی را به نظام قضائی تقویت می‌کند.^۱

۲-۳-سیاست جنایی اجرایی: نقش نهادهای نظارتی و اجرایی در کنترل فساد

سیاست جنایی اجرایی در کنترل فساد اقتصادی، نقش نهادهای نظارتی و اجرایی را به عنوان ارکان اصلی در تحقق شفافیت و پیشگیری از فساد برجسته می‌سازد. نهادهایی همچون سازمان بازرسی کل کشور، دیوان محاسبات و وزارت اطلاعات از جمله ارگان‌های نظارتی هستند که با اعمال بازرسی‌های دقیق، بررسی صورت‌های مالی و اجرای تحقیقات، به شفاف‌سازی و جلوگیری از وقوع مفاسد اقتصادی کمک می‌کنند. علاوه بر این، سامانه‌های الکترونیکی نظارت بر قراردادها و دولت الکترونیک ابزارهای مؤثری هستند که روندهای مالی و اقتصادی را شفاف کرده و امکان رصد فعالیت‌های اقتصادی را برای نهادهای نظارتی فراهم می‌آورند. همچنین، قانون حمایت از افشاگران فساد و قانون مبارزه با پولشویی از دیگر ابزارهای اجرایی هستند که از بروز فساد

^۲ - بسطامی، محمود (۱۳۸۸)، مبارزه با فساد مالی و اقتصادی، نشریه پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، شماره ۷۸، ص ۲۹۹

۱ - قاسمی، غلامعلی (۱۳۹۵)، تدابیر بازدارنده علیه مفاسد اقتصادی در پرتو کنوانسیون مبارزه با فساد و مقررات ایران، نشریه حقوق تطبیقی، شماره ۱۰۶، ص ۱۵۳

دولتی و قضائی مانع از پیگیری جدی پرونده‌های فساد اقتصادی می‌شود. ضعف در شفافیت اطلاعات مالی، نبود سازوکارهای نظارتی دقیق و ناکارآمدی برخی سامانه‌های دولتی، از دیگر موانع اجرایی هستند که باعث می‌شوند سیاست جنایی در عمل نتواند به طور کامل به اهداف خود در مبارزه با فساد اقتصادی دست یابد.^۲

۳-۲- موانع ساختاری و نهادی در پیشگیری و کنترل مفساد اقتصادی

موانع ساختاری و نهادی در پیشگیری و کنترل مفساد اقتصادی در ایران عمدتاً به ضعف در نهادهای نظارتی، بوروکراسی پیچیده و نبود هماهنگی میان دستگاه‌های مختلف برمی‌گردد. یکی از چالش‌های اصلی، نبود استقلال کافی در برخی نهادهای نظارتی و قضائی است که موجب می‌شود فساد در درون سیستم‌های دولتی پنهان بماند و از رسیدگی صحیح به پرونده‌ها جلوگیری شود. همچنین، پراکندگی و عدم یکپارچگی در ساختارهای نظارتی، همچون سازمان بازرسی کل کشور و دیوان محاسبات، باعث کاهش کارایی این نهادها در پیگیری تخلفات اقتصادی می‌شود.

همچنین، آموزش عمومی و فرهنگ‌سازی ضد فساد، تقویت شفافیت مالی از طریق دولت الکترونیک و افزایش همکاری بین نهادهای نظارتی و قضائی می‌تواند به کاهش فساد کمک کند. در نهایت، برقراری سیستم‌های گزارش‌دهی و حمایت از افشاگران فساد، بستری را فراهم می‌آورد تا فساد به‌طور مؤثر شناسایی و پیگیری شود.^۱

۳-۱- چالش‌های قانونی و اجرایی سیاست جنایی در ایران

چالش‌های قانونی و اجرایی سیاست جنایی در ایران در مقابله با مفساد اقتصادی، به مجموعه‌ای از مشکلات ساختاری و نهادی برمی‌گردد که روند مبارزه با فساد را پیچیده می‌کند. یکی از مهم‌ترین چالش‌ها، ضعف در اجرای صحیح و یکپارچه قوانین ضدفساد است، به‌ویژه در مواردی که به اعمال نظارت و بازرسی دقیق نیاز دارند. قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری و قانون مبارزه با پولشویی هرچند تصویب شده‌اند، اما در عمل با مشکلاتی همچون کمبود نیروی انسانی متخصص، بوروکراسی پیچیده و نبود هماهنگی میان دستگاه‌های قضائی و نظارتی مواجه‌اند. علاوه بر این، در بسیاری از موارد، نفوذ افراد قدرتمند در نهادهای

۲ - مهدی پور، اعظم (۱۳۹۰)، سیاست کیفری افتراقی در قلمرو بزهکاری اقتصادی، چاپ اول، تهران: نشر میزان، ص ۹۸

۱ - ابراهیمی، شهرام (۱۳۹۲)، تحلیل جرم شناختی جرایم اقتصادی، پژوهش حقوق کیفری، سال دوم، شماره پنجم، ص ۱۶۲

الکترونیک و سامانه‌های شفاف‌سازی مالی، به شفافیت بیشتر در فعالیتهای اقتصادی کمک کرده و از فساد در سیستم‌های دولتی جلوگیری می‌کند. علاوه بر این، فرهنگ‌سازی ضد فساد در سطح عمومی و تقویت سیستم‌های حمایت از افشاگران فساد، از جمله قانون حمایت از شاکیان و افشاگران فساد، می‌تواند به شناسایی و پیگیری سریع‌تر تخلفات کمک کند. ایجاد سیستم‌های گزارش‌دهی امن و اعتمادسازی میان مردم و نهادهای نظارتی، از دیگر راهکارهای مهم در این زمینه است.

نتیجه‌گیری

در این مقاله به بررسی سیاست جنایی در کنترل و پیشگیری از مفاسد اقتصادی پرداخته‌ایم. ابتدا به تحلیل ابعاد مختلف مفاسد اقتصادی و نقش سیاست جنایی در مبارزه با این پدیده پرداختیم. سپس ابزارها و رویکردهای مختلف مانند سیاست جنایی تقنینی، قضائی و اجرایی را بررسی کردیم و به چالش‌ها و موانع موجود در مسیر اجرای این سیاست‌ها در ایران اشاره نمودیم. در پایان، به راهکارهای پیشنهادی برای بهبود سیاست جنایی در مبارزه با مفاسد اقتصادی پرداخته و لزوم اصلاحات ساختاری و تقویت همکاری میان نهادهای

بوروکراسی پیچیده و زمان‌بر، فرایندهای طولانی و ناکارآمد در دادرسی‌ها، و نداشتن شفافیت کافی در گزارش‌های مالی و اقتصادی، از دیگر موانع ساختاری هستند که می‌توانند زمینه‌ساز وقوع فساد و مانع از شناسایی سریع و مؤثر آن شوند. این مشکلات ساختاری و نهادی نیاز به اصلاحات جدی در سیستم‌های نظارتی، تقویت استقلال نهادها و ایجاد سیستم‌های یکپارچه برای نظارت و برخورد با مفاسد اقتصادی دارند.^۱

۳-۳- راهکارهای پیشنهادی برای بهبود سیاست جنایی در

مبارزه با فساد اقتصادی

برای بهبود سیاست جنایی در مبارزه با مفاسد اقتصادی، ابتدا باید تمرکز بیشتری بر اجرای دقیق و بدون تبعیض قوانین ضدفساد مانند قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری و قانون مبارزه با پولشویی گذاشته شود. تقویت نهادهای نظارتی مانند سازمان بازرسی کل کشور و دیوان محاسبات و ایجاد هماهنگی بیشتر بین این نهادها و دستگاه‌های قضائی می‌تواند اثربخشی مبارزه با فساد را افزایش دهد. همچنین، استفاده از فناوری‌های نوین، نظیر دولت

^۱ - جمالی، سید جعفر (۱۳۹۶)، مبارزه با فساد و حکمرانی، چاپ اول، تهران: موسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد، ص ۵۰

منابع

کتابها

- ۱- آقازاده، علیرضا (۱۳۸۵)، بررسی تحلیلی و کاربردی سیاست جنایی ایران در قبال قاچاق کالا، چاپ اول، تهران: انتشارات آثار اندیشه
- ۲- جمالی، سید جعفر (۱۳۹۶)، مبارزه با فساد و حکمرانی، چاپ اول، تهران: موسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد
- ۳- ساکی، محمدرضا (۱۳۹۰)، حقوق کیفری اقتصادی، چاپ دوم، تهران: نشر جنگل
- ۴- مهدی پور، اعظم (۱۳۹۰)، سیاست کیفری افتراقی در قلمرو بزهکاری اقتصادی، چاپ اول، تهران: نشر میزان
- ۵- نجفی ابرنآبادی، علی حسین (۱۳۹۲)، سیاست کیفری تا سیاست جنایی، دیپاچه در لارژ، کریستین؛ سیاست جنایی، چاپ چهارم، تهران: انتشارات بنیاد حقوقی میزان

مقالات

- ۱- ابراهیمی، شهرام (۱۳۹۲)، تحلیل جرم شناختی جرایم اقتصادی، پژوهش حقوق کیفری، سال دوم، شماره پنجم، صص ۱۷۴-۱۴۷
- ۲- بسطامی، محمود (۱۳۸۸)، مبارزه با فساد مالی و اقتصادی، نشریه پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، شماره ۷۸، صص ۳۱۲-۲۹۳
- ۳- حسینی، محمد (۱۳۹۶)، مبانی نظری سیاست جنایی اسلام در برابر مفاسد اقتصادی، حقوق اسلامی، سال چهاردهم، شماره ۵۵، صص ۱۱۰-۸۳
- ۴- قاسمی، غلامعلی (۱۳۹۵)، تدابیر بازدارنده علیه مفاسد اقتصادی در پرتو کنوانسیون مبارزه با فساد و مقررات ایران، نشریه حقوق تطبیقی، شماره ۱۰۶، صص ۱۷۰-۱۴۷
- ۵- محنت فر، یوسف (۱۳۸۷)، فساد اقتصادی و چگونگی مبارزه با آن در فرایند توسعه اقتصادی، همایش اقتصاد اسلامی و توسعه، شماره ۲۸، صص ۲۹-۱۴
- ۶- مومنی، هادی؛ روح الامینی، محمود؛ ساعد، محمدجعفر (۱۴۰۱)، سیاست جنایی ایران در جرایم اقتصادی، مطالعات فقه اقتصادی، دوره چهارم، شماره دوم، صص ۱۲۷-۱۱۱
- ۷- نبوی اصل، یوسف (۱۴۰۰)، تحلیل سیاسی جنایی قانونگذار در کنترل جرایم اقتصادی، فصلنامه مطالعات علوم اجتماعی، دوره ۷، شماره ۱، صص ۱۶۴-۱۵۲

مختلف را مورد تأکید قرار دادیم. نتیجه‌گیری از این مقاله نشان می‌دهد که مبارزه با مفاسد اقتصادی نیازمند یک رویکرد یکپارچه و هماهنگ در سطوح مختلف است. تصویب و اجرای دقیق قوانین ضدفساد، تقویت نهادهای نظارتی و قضائی، و استفاده از فناوری‌های نوین برای افزایش شفافیت مالی، از جمله اقدامات کلیدی در این مسیر هستند. با این حال، موانع ساختاری و اجرایی همچنان چالش‌های بزرگی برای تحقق سیاست جنایی مؤثر در ایران ایجاد می‌کنند که برای رفع آن‌ها باید اصلاحات جدی در سطح نهادهای قضائی و نظارتی صورت گیرد. در نهایت، برای دستیابی به هدف کاهش مفاسد اقتصادی و ایجاد محیطی سالم و شفاف، نیاز به همکاری میان نهادهای دولتی، قضائی، و اجتماعی است.

سپاسگزاری

از معاونت محترم پژوهشی به خاطر حمایت حمایت معنوی در اجرای پژوهش حاضر سپاسگزاری می‌شود.
از آقای دکتر عبدالله علیزاده به خاطر بازبینی متن مقاله و ارائه نظرهای ساختاری تشکر و قدردانی می‌شود.
از داوران محترم به خاطر ارائه نظرهای ساختاری و علمی سپاسگزاری می‌شود.
نگارندگان بر خود لازم می‌دانند از آقای دکتر محمد رسول آهنگران به خاطر مطالعه متن مقاله حاضر و ارائه نظرهای ارزشمند سپاسگزاری نمایند.